ALX Z POEWIKI

KTO?

fundacja duży format

WARSZAWA 2019

Redakcja: Rafał T. Czachorowski

Projekt okładki
i ilustracje: Daria K. Kompf

© Copyright by Alx z Poewiki, 2014, 2019
© Copyright by Fundacja Duży Format. 2014, 2019

Wydawca: **Fundacja Duży Format**

skr. poczt. nr 47
U.P. Warszawa 148
03-295 Warszawa

www.fundacjadf.pl
www.poecipolscy.pl

biuro@fundacjadf.pl
tel. 22-127 59 45

Wydanie drugie, poprawione.

ISBN 978-83-64530-11-1

Understand this, I mean to arrive at the truth. The truth, however ugly in itself, is always curious and beautiful to seekers after it.

Agatha Christie, *Hercule Poirot. The Murder of Roger Ackroyd*

TEORIA

Drogi Czytelniku!

Niepokój, napięcie, nurtujące pragnienie dopięcia wszystkich szczegółów; namysł, skupienie, drobiazgowe analizowanie dostępnych detali; odejście, zmiana, poszukiwanie ożywczych pomysłów; rozmowy, czytanie, przekopywanie literatury tematu — to wszystko spotkało mnie po raz pierwszy, gdy pracowałem nad materiałem do swojego doktoratu. Emocje te na pewno nie są komfortowe, jednak mają one w sobie jakąś nutkę niezwykłej przyjemności. Może to jest tak jak podczas wędrówki w górach? Na pewno wspięcie się na szczyt wymaga trochę potu, wymaga trochę bólu nóg, może nawet zdarzyć się otarcie skóry i pęcherz, ale świeżość powietrza, pragnienie zaznania krajobrazu, jaki się przydarzy w wędrówce, może widok dzikiej zwierzyny przemierzającej las — wszystko to wynagradza poniesione trudy.

I jest jeszcze ten moment, gdy człowiek znajduje się już na szczycie, gdy rozgląda się po nieogarnialnej przestrzeni. Tak, to jest chwila euforii. Podobną euforię poczułem właśnie, gdy rozwiązałem pierwszy w swoim życiu duży naukowy problem.

Wróćmy jednak na ziemię. Trzymasz właśnie Czytelniku zbiór wierszy przedstawiających w lirycznym skrócie sylwetki 21 polskich uczonych światowego formatu. Każdy z utworów stanowi swego rodzaju zagadkę, gdyż nie podaję tutaj bezpośrednio nazwisk przedstawianych osób. Jeśli tylko zatem zechcesz, to możesz wejść w sytuację naukowca, który poszukuje rozwiązania swojego problemu. Oczywiście bohaterów niektórych z tych tekstów będzie bardzo łatwo zgadnąć (jest tak na pewno w wypadku asów naszego świata badaczy, do których niewątpliwie należą *M. S.-C.* czy *M. K.*). Na pewno też specjaliści z dziedziny, w której bohater odnosił sukcesy, nie będą mieli kłopotu z odkryciem, o kogo chodzi. Myślę jednak, że każdy znajdzie tu wiele okazji do przeżycia ciekawej i nieoczywistej przygody. Oraz tej chwili olśnienia, gdy znajdzie się właściwą odpowiedź. Swego rodzaju pomocą przy uzyskaniu przekonania, że to już, że zagadka została pokonana, są tytuły wierszy. W każdym wypadku stanowią one inicjały głównego bohatera wiersza. Gdyby taka podpowiedź była niewystarczająca, to z pewnością właściwe nazwisko znajdziesz w Internecie[1] . Zapewne też niektórzy będą uważali ten projekt za dziwactwo — niestety nie przyszedł mi do głowy ciekawszy pomysł na podzielenie się

1 Na przykład pod adresem http://poewiki.org/index.php?title=Strona_osobista:Alx/Kto?

emocjami, jakie towarzyszą procesowi odkrywania.

Każdy sukces należy celebrować. Dlatego warto chwile radości po znalezieniu odpowiedzi przedłużyć, na przykład pijąc filiżankę kawy, zielonej herbaty czy innego napoju, przy którym się dobrze czujemy. Pisząc te wiersze, również myślałem, że mogą one być pretekstem do takich przyjemnych momentów.

Odkrycie naukowe wymaga przeprowadzania różnorodnych eksperymentów czy to myślowych, czy to na żywym organizmie przyrody. Każdy z zamieszczonych tutaj wierszy został zapisany z użyciem innej formy wierszowej. Szacunek dla siłowania się z materią naukowego badania kazał mi sięgać po formy, które na gruncie języka polskiego mają charakter eksperymentalny. Zapewne tylko niektóre z zamieszczonych tutaj doświadczeń są udane. Jeśli jednak udane jest choć jedno, to dla mnie osobiście będzie to ogromny sukces.

Może poświęćmy jeszcze chwilę uwagi układowi utworów. Zakomponowałem go tak, aby tworzyły one ciekawą opowieść. Jednak można te wiersze czytać według innych kluczy. Dwa z nich zostały zasugerowane przez pary liczb, które można znaleźć po każdym z zamieszczonych tu liryków (pierwszy element pary prowadzi według pierwszego klucza, drugi element pary — według drugiego). Z tym, że nie warto się ograniczać tylko do tych propozycji — warto znaleźć też swój własny klucz do czytania całości, warto znaleźć własną kompozycję z tych zagadek. Ta twórczość też może być źródłem przyjemności o interesującym smaku.

Życzę jak najwięcej przyjemnych chwil przy zmaganiu się z tym zbiorem i serdecznie pozdrawiam,

Autor

LABORATORIUM

S. B. L. [2]

O, książko! rzęsista przyłbico, chroniąca me celne skronie
daj mi bibliotekę zgromadzić, kipiącą od skarbów mowy,
co wzięła powoli w swój nurt: te ręce, pilność i myśli,
więc pędzę przez pola, przez lasy, ocalać szlachetne pisma.

Sadło szubrawcy na schodach rozlali, żebym się omsknął
i gibnął. Nie dałem się nabrać na podstępy takie: w stopień
następny ma stopa trafiła, a tam słonina leżała,
czego moja chytrość niestety nie przewidziała. Wpadłem więc
w głąb lochu, bęc — przywaliłem, w grząski udziec barani
starannie wbiłem się nosem, po czym opadłem z chaosem
w głowie na tłustych ksiąg buły — tam gdzie pośród czap pleśni
leżały starożytne pieśni. Chociaż nie w sosie, to księgi
wszystkie uratowałem, ale... o mięsiwie jędrnym całkiem
zapomniałem, mimo iż kiszki grały mi marsza poczciwie.

(str. 19, str. 16)

2 Heksametr spółgłoskowy.

Aliteracja — środek stylistyczny polegający na powtarzaniu pierwszej lub kilku początkowych głosek wyrazu. Taka definicja utarła się w polskim obiegu literaturoznawczym. Ten zbieg okoliczności jest zapewne jedną z przyczyn, dzięki którym nie rozwinęła się na gruncie naszego języka poezja aliteracyjna obecna w językach germańskich. Wymaganie bowiem powtórzenia początku wyrazu daje bardzo monotonny efekt ekspresyjny, a przy tym niekoniecznie buduje rytm wypowiedzi. W istocie germańska poezja aliteracyjna operuje inną definicją aliteracji. Tam powtarzany ma być początek sylaby akcentowanej, a nie początek wyrazu. Ta odrobinę inna definicja ma istotnie różne własności brzmieniowe. W dodatku na gruncie tych języków zbieżność akcentu z początkiem wyrazu jest znacznie częstsza niż w polskim, więc de facto w ogromnej większości wypadków polska definicja pokrywa się z germańskim uzusem, ale tam efekt monotonii nie występuje, ponieważ jest stałym brzmieniowym tłem języka. Warto przy tym zauważyć, że polscy poeci mieli świadomość siły tak rozumianej aliteracji, bo jej używali. Oto fragment *Psalmu 6* z *Psałterza Dawidów* Jana Kochanowskiego

Pościel płaczem napoję; płaczem wypłynęły

gdzie przez aliterację uwypuklona zostaje akcentowana, a nie pierwsza sylaba „-po-" w „napoję" oraz, ale to już jako dodatek, nabiera specyficznego wzmocnienia nieakcentowana sylaba „-pły-" w wyrazie „wypłynęły".

Przedstawione tutaj wiersze aliteracyjne (*J. D. czyli słodka historia, W., M. K., M. S., F. Z.*) opierają się właśnie na germańskiej wersji znaczenia słowa aliteracja. Może tutaj warto rzucić okiem na jeden wers wiersza *J.D. czyli słodka historia*, w którym spotyka się aliteracja germańska i polska:

tłum myśli między tajemnice wiedzy

Według definicji polskiej aliterują tutaj wyrazy tłum-tajemnice. Tymczasem według definicji germańskiej myśli-między-tajemnice. To właśnie ten drugi mechanizm sprawia, że czytelnik ma tendencję do przeczytania wyrazu tajemnice jako taje-mnice, z lekką przerwą przed -mni-, co bardzo skupia uwagę właśnie na wyrazie „tajemnice", co wprowadza specyficzny i ciekawy nastrój.

Awdl gywydd — (wym. audl gajujdw) jest terminem, który w wolnym tłumaczeniu można oddać jako harmonijna oda. Oznacza on formę poezji walijskiej, która szczególnie intensywnie była używana w wierszach sprzed czternastego wieku. Wraz z dojrzewaniem zasad cynghanedd (zob. cynghanedd) twórcy zaczęli częściej kom-